

פרפראות

פאר

פסח

שבועי של

פסח

תשפ"ד

מפתח ענינים פסח ש"פ תשפ"ד

א, השם פסח הוא עיקר משום שהוא על שם הדילוג
ב, יש לכוון כל שלא אמר לג' העיקרים שביציאת מצרים
ג, בירור בטועה בטי' או תועה בת' אדם טועה בשעה אחת
ד, טעם למה הא לחמא עניא בלשון ארמי
ה, חסל סידור פסח יבואר בגימטריא ע"ד המהר"ל
ו, טעם להשבתת שאור בפסח ע"ד המהרש"א
ז, טוב לב משתה תמיד מכוון לערב פסח
ח, איך לא הוזכר משה רבינו בהגש"פ ביאור נפלא מבעל הכלי חמדה
ט, איך לא הוזכר משה רבינו בהגש"פ ביאור ע"ד מחיני נא מספרך
י, איך לא הוזכר משה רבינו בהגש"פ שתי דרכים לבאר
יא, למה החסיר הנביא יחזקאל בהמשילו בני ישראל ביצ"מ לתינוק שנולד
יב, הנביא מבטיח שלא נתנתק מהקב"ה לעולם
יג, לבן ביקש לעקור את הכל ביאור פלא מהקדושת לוי והאמרי אמת
יד, למה היו החכמים מסובים בבני ברק דייקא
טו, רמי בר יחזקאל איקלע לבני ברק ביאור בדרך הלצה
טז, טעם שאין המנהג לטבול במלח בליל הסדר לדעת הרמ"א
יז, גניבת האפיקומן שלא יישנו התינוקות
יח, ביאור בהבדל שבין שאלת החכם לרשע
יט, ביאור לתשובת החכם מהמשנה ותשובת שאר הבנים מהתורה ע"ד האלשיך הק'
כ, ואף אתה אמור לו נראה כמיותר
כא, שמחים בבנין עירך, הוא כבר מעתה, או לעת"ל לכשיבנה בב"א
כב, טעם נאה לאכילת ביצה אחר ברכת הגאולה
כג, כל שלא אמר שלשה דברים אלו לא יצא ידי חובתו ביאור הצ"ח
כד, אמירת טל ביום ראשון של פסח משום ביטול עבודה זרה
כה, טל זכרו גבורות מוסיפים
כו, באיזה סברא חולקים חכמים וראב"ע ביאור המהר"ל
כז, הצדיק אבד אלו התשעים חמורים שאיבד משה רבינו
כח, גילוי שכינה הגדול ביותר היה בקריעת ים סוף
כט, במקום אחד נאמר כי בקי"ס קיבלו אמונה ובמק"א אומר שקיבלו יראה
ל, יסוד לדרך האמונה, מצאנו בדרשות הר"ן,
לא, ביאורו הצח של הר"ן בהתיר הקושיות הנ"ל

א, השם פסח הוא עיקר משום שהוא על שם הדילוג

מבואר, כי בתורה מוזכר כמה פעמים חג המצות אבל על פי רוב נקרא החג והקרבת פסח,

יש להבין, נראה שהתורה שמה דגש יותר על השם "פסח"

יש לבאר ולומר, השם פסח הוא על שם הדילוג כמ"ש, (שמות יב יג) "ופסח ה' על הפתח"

כתיב (שיר השירים פרק ב פסוק ח) "קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות",

איתא במדרש (שיר השירים ב' ח') קול דודי הנה זה בא, זה משה, בשעה שבא ואמר לישראל בחדש זה אתם נגאלים, אמרו לו,

ר' יהודה אומר, משה רבינו היאך אנו נגאלין והלא אמר הקב"ה לאברהם (בראשית ט"ו) ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה ועדיין אין בידינו אלא מאתים ועשר שנה,

ר' נחמיה אומר, משה רבינו היאך אנו נגאלין והלא אין בידינו מעשים טובים,
רבנן אמרי, היאך אנו נגאלין וכל מצרים מטונפת מעבודת כוכבים שלנו,
אמר להם הואיל והוא חפץ בגאולתכם אינו מביט בחשבונותיכם אלא **מדלג על ההרים** מקפץ על הגבעות, ע"כ, יש לרמז, מה נאוו רגלי מבשר על ההרים

כתיב, (ישעיהו פרק לה פסוק ו) **אז ידלג כאיל פסח**,

מבואר, כי הגאולה נעשתה ע"י דילוג,

מכת בכורות נעשתה ע"י דילוג, (שמות פרק יב פסוק כג) "ועבר יקוק לנגף את מצרים וראה את הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות **ופסח** יקוק על הפתח ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם לנגף",

רש"י (שמות פרק יב פסוק יא) פסח הוא לה', הקרבן קרוי פסח על שם הדילוג והפסיחה שהקב"ה היה מדלג בתי ישראל מבין בתי מצרים וקופץ ממצרי למצרי, וישראל אמצעי נמלט,

היציאה היתה בחפזון, רש"י (שמות פרק יב פסוק יא) מתניכם חגרים נעליכם ברגליכם ומקלכם בידכם - מזומנים לדרך, בחפזון לשון בהלה ומהירות, כמו (שמואל א' כג כו) ויהי דוד נחפז ללכת, מבואר, כי היציאה היתה ע"י דילוג ופסיחה, וע"ז נאמר ומקלכם בידכם,

מבואר, כי שלש אלה נעשו ע"י דילוג ופסיחה, הגאולה, מכת בכורות, והיציאה, והשם פסח מרומז בכתוב **אז ידלג כאיל פסח**,

ולכן פסח הוא שם העיקר, משום שהוא מכוון לשלש העיקרים של יציאת מצרים,

ב, יש לכוון כל שלא אמר לג' העיקרים שביציאת מצרים

איתא בגמרא (פסחים קט"ז ע"ב), רבן גמליאל אומר כל שלא אמר ג' דברים אלו בפסח, פסח מצה ומרור, לא יצא ידי חובתו, ע"כ,

פרפראות פאר

פסח, מכוון למכת בכורות, הקרבן קרוי פסח על שם הדלוג והפסיחה שהקב"ה היה מדלג, במכת בכורות,

מצה, מכוון לדילוג שביציאה ע"ש (שמות פרק יב פסוק לד) וישא העם את בצקו טרם יחמץ משארתם צררת בשמלתם על שכמם,

מרור, מכוון לדילוג שהיה הקב"ה מדלג על ההרים, כשראה את העינוי של בני"י, (רש"י שיר השירים פרק ב פסוק ט) סבורה הייתי ליישב עגונה עוד ימים רבים, והנה הוא הודיע שהיה עומד ומציץ מן חלונות השמים את העשוי לי שנאמר (שמות ג) **ראה ראיתי את עני עמי,**

מבואר, כי שלשת העיקרים מכוונים בפסח מצה ומרור, ולכן כל שלא אמר ג' דברים הללו בפסח כלומר, על מה נקרא השם פסח, לא יצא.

**ג, אדם טועה בשעה אחת בירור בטועה
בט' או תועה בת'**

בספר השרשים לרד"ק ערך טעה כתב, כתיב הטעו את עמי (יחזקאל יג י" ונאמר אותה על לשון המקרא, בלשון ספק, כי הטעו פועל יוצא לעמי, והעם טועים, ועוד שמצאנוהו במשנה (ברכות ל"ד ע"א) העובר לפני התיבות וטעה, והוא ענין שגגה וענין תעה הכתוב בתיו וטעה בטי"ת ענין אחד הם, כי הם ממוצא אחד, וכן תרגם אנקלוס (בראשית פרק כא פסוק יד) ותלך ותתע במדבר באר שבע: ותלך ותתע ואזלת וטעת, ע"כ,

רד"ק (יחזקאל פרק יג פסוק ז) הטעו את עמי - זה לבדו בטי"ת במקרא, כי במקרא ישתמשו בענין זה בתי"ו, (ישעיהו כ"א ד') תעה לבבי, וכן כלם בתי"ו, אבל במשנה וגמרא נשתמשו בענין הזה בטי"ת העובר לפני התיבה וטעה, והטעו את בעל הבית, וזולתם רבים וכן שמושים בענין הזה בטי"ת, והטי"ת והתי"ו ממוצא אחד הם ויבא זה במקום זה:

שיטת המדקדק בין טעה לתעה

בקונטרס נמוקים, שהוסיף ר' אליהו אשכנזי המדקדק על ספר השרשים לרד"ק, בערך טעה (הודפס בסוף ספר השרשים לרד"ק) כתב,
טעה הכתוב בטי"ת, כי יש הפרש בין טעה ותעה כי לשון טעה הוא נופל על טעות הלב והשכל והלשון תעה אינו נופל רק על מי שתועה בדרך, ע"כ

מבואר, לשיטת הרד"ק שאין הבדל בין טית לתיו, רק שבמקרא בדרך כלל בתי"ו, ובמשנה וגמרא בדרך כלל בטי"ת

פסח שש"פ תשפ"ד

אך לשיטת ר' אליהו בחור המדקדק, שחילק בין טעות הלב והשכל, לטעות בדרך, יקשה ממקומות רבים גם במקרא וגם בחז"ל.

ד, טעם למה הא לחמא עניא בלשון ארמי

יש לתת טעם לכך שכל ההגדה נאמרה בלשון הקודש, רק הפתיחה של הא לחמא עניא בלשון ארמי,

מבואר, שהמלאכים אינם מבינים בלשון ארמי, ואיתא בזוה"ק שלפני ההגדה, שהקב"ה מכנס את הפמליא של מעה לשמוע את קילוסם של ישראל באמירת ההגדה,

אך מכיוון ואנו מזמינים לסעודה את כל דכפין כל מי שרעב, אז לומר כך למלאכים אין זה מכובד, ולכן אומרים בלשון ארמי שהם אינם מבינים מבינים.

**ה, חסל סידור פסח יבואר בגימטריא
ע"ד המהר"ל**

באמירת חסל סידור פסח, עדיין לא הגענו למטרה, רק אם נוסיף את ה-50 יום עד שבועות זו המטרה, כמבואר להלן,

חסל בגימטריה 98, כשנוסיף 50, נגיע למספר פסח שהוא 148, וזהו, מתי חסל סידור, כשנגיע למספר פסח

כתב המהר"ל בספר גבורות ה' (פרק מו) וז"ל, מה שתמצא בחג השבועות מה שלא תמצא בשני החגים, ששני החגים הוקבע להם זמן בחדש אך חג השבועות לא הוקבע לו יום בחדש רק הכתוב תלאו בחג המצות לספור חמשים יום, דבר זה הוא כי חג השבועות וחג המצות מתיחסים זה לזה שייכים זה לזה. כי כבר אמרנו לך כי חג המצות הוא התחלת הויה והוא דומה לימי בראשית, ותכלית שלימות הויה הוא בתורה כי התורה השלמת הנמצאים שכן דרשו ז"ל במסכת עבודה זרה בפרק קמא (ג' ע"א) הוסיף ה' בששי לומר יום הששי מלמד שכל מעשה בראשית היו תלויים ועומדים עד ששה בסיון אם יקבלו התורה מוטב ואם לאו יחזור העולם לתוהו ובוהו. פירוש כי תכלית שלימות העולם בתורה ואם אין תורה אין כאן שלימות, ולפיכך אם לא יקבלו ישראל התורה יחזור העולם לתוהו ובוהו, מזה הטעם תולה חג השבועות בחג המצות כי בחג המצות יצאו ישראל ממצרים וזהו הויה חדשה של ישראל ותכלית הויה הזאת לא נשלמה רק בקבלת התורה שאז הויה שלימה ולא קודם.

ו, טעם להשבתת שאור בפסח ע"ד המהרש"א

ואני השבתי לו, שלעני"ד הענין הוא עפ"י"מ שאמרו חז"ל דלכן גאולה ראשונה ושניה נתבטלה, משום שהיה בהם כח אדם, גאולת מצרים ע"י מרע"ה, וגאולה שניה ע"י עזרא, אמנם לעתיד לבא, יהיה הגאולה ע"י השי"ת לבדו, והשי"ת הוא נצחי לכן תהי גאולה נצחית,

אך לכאורה יש להבין, הא מבואר בהגדה, דיצ"מ היה ע"י הקב"ה בעצמו, לא ע"י מלאך ולא ע"י שרף ולא ע"י שליח,

שני גאולות היו במצרים גאולת הגוף וגאולת הנפש

אך באמת הדבר נכון, דהנה בגאולת מצרים היה שני גאולות, גאולת הגוף, וגאולת הנפש, גאולת הגוף היה ע"י משה רבינו, שהוציא את ישראל ממצרים, אמנם גאולת הנפש היה ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו,

והנה מבואר (במגילה י"ד ע"א) דלכן אין אומרים הלל על נס פורים, משום דבשלמא ביצ"מ נוכל לומר הללו עבדי ד' ולא עבדי פרעה, אלא הכא הללו עבדי ה' ולא עבדי אחשורוש, אכתי עבדי אחשורוש אנן, וברשי"י ז"ל ולא עבדי פרעה, שהרי לחירות יצאו,

ולכאורה צ"ע, לפי"ז שאנחנו בגולה אין אומרים הלל וסיפור יצ"מ כיון שאכתי עבדי פרעה אנן,

אמירת ההלל הוא על הגאולה הרוחנית

שהיה ע"י הקב"ה בעצמו

אך באמת אתי שפיר, דסיפור יצ"מ בגולה הוא על הגאולה הרוחנית שיצאו ממצרים לקבל התורה"ק, ובזה יצאנו מעבדות לחירות, ושפיר אמרינן הלל, משא"כ בנס פורים כיון דהיה רק גאולת גשמית ואכתי עבדים אנן לכן לא אמרינן הלל וז"ב, וכיון שכן, שכל עיקר ההלל הגדול וסיפור יצ"מ שאומרים בליל פסח בגלות הוא על גאולה הרוחנית, וזה היה ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו, לא ע"י מלאך ולא ע"י שליח,

על הגאולה הגשמית שהיה ע"י משה

ועדיין יש לבקש

ולהורות זה שאנחנו נגאלים רק גאולה הרוחנית, ועדיין עלינו לבקש מהשי"ת על הגאולה הגשמית, לזאת לא נזכר שם משה רבינו, בהגדה של פסח, לעורר לבבן של ישראל לבקש מהשי"ת הגאולה השלימה בגוף ובנפש בב"א, עכ"ד בעל כלי חמדה,

ט, איך לא הוזכר משה רבינו בהגש"פ

ביאור ע"ד מחיני נא מספרך

למה לא הוזכר משה רבינו בהגדה של פסח, גם מה שנזכר ברמז בהש"פ דהיום, בפסוק "ויראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו" בדרשתו של ר' יוסי הגלילי, הרי זה הוספה, שבסדר רב עמרום גאון, ובהגדת בני תימן, פסוק זה אינו מוזכר, א"כ קשה למה לא הוזכר משה רבינו בהגדה של פסח, וכבר נתקיים מצוות ביאור בקושיה זו ע"י רבים,

מהרש"א (פסחים דף ה עמוד א) זכו לשלשה כו' הענין מבואר, כי טעם השביתה בפסח שנאמר בו הראשון כי בו נגאלו ישראל מן המשעבדים אותם, והקב"ה היה דן אותם בכל מיני מכות וטביעה ביים, ובזכות שביתו זו יגאלו גם לעתיד, מעשו שנקרא הראשון המשעבד אותנו והקב"ה ידן אותו ויכרית זרעו וכדאמרי' בפ"ק דר"ה (יא) בניסן נגאלו ובניסן עתידים להגאל והוא טעם השבתת שאור בפסח כי שאור שבעיסה הוא היצ"ה הוא כחו של ס"א שרו של עשו שיכרת בזמן הגאולה.

ז, טוב לב משתה תמיד מכוון לערב פסח ע"ד המהרש"א

כתיב (משלי ט"ו ט"ו) "כל ימי עני רעים וטוב לב משתה תמיד", איתא בגמרא (בבא בתרא קמ"ה ע"ב), רבי ינאי אמר, כל ימי עני רעים - זה איסטניס, וטוב לב משתה תמיד - זה שדעתו יפה.

כתב המהרש"א (בד"ה זה איסטניס) איתא בגמרא, (פסחים ק"ז ע"ב) רבא שתי חמרא כל מעלי יומא דפסחא משום דחמרא מגריר גריר, ורב ששת יתיב ביה בתעניתא משום דאיסטניס הוה,

וז"ש רבי ינאי כל ימי עני רעים אפי' בעת שהוא קצת יום טוב הוא ברע, להתענות בו כדי שיאכל מצה לתיאבון, וטוב לב שהוא נפש יפה כדרבא, משתה תמיד גם בע"פ, שיאכל עי"ז מצה לתיאבון דחמרא מגריר גריר, עכ"ל המהרש"א

מבואר, אור הנר, בברור חיל, משתה שם, מכוון לערב הפסח

ח, איך לא הוזכר משה רבינו בהגש"פ ביאור נפלא מבעל הכלי חמדה

כתב הגאון רבי מאיר דן פלוצקער, בעמח"ס כלי חמדה, בסוף ההקדמה לספרו כלי חמדה,

וכך כתב, ולסיים בדבר טוב ומענינא דיומא, אעתיק בזה מה שאמרת בימים האלה להשיב לחכם אחד ששאלני על אנשי כנה"ג שתקנו סדר הגדה של פסח, למה לא הזכירו כלל שמו של משה רבינו ע"ה בהגדה,

ומי שקורא כל ההגדה על הסדר לא יתוודע לו כלל שמרע"ה היה לו איזהו חלק ביצ"מ, והדבר באמת נפלא בהשקפה ראשונה ובטח יש בזה ענין עמוק,

ולא רק בהגדה לא נזכר שמו של משה, אלא גם בפרשת הביכורים של ארמי אובד אבי, שכידוע שכל סדר ההגדה מוצאו מפרשת הביכורים ודרשת חז"ל בספרי שם, אף גם בפרשה זו לא נזכר שמו של משה רבינו, וגם בנוסח הרמב"ם על ההגדה אינו מזכיר שמו.

י, איך לא הוזכר משה רבינו בהגש"פ שתי דרכים לבאר

דרך א, הכל יודעין שתורתו של משה היא,

איתא בגמרא (יבמות דף צ"ו עמוד ב) ר' אלעזר אמר שמעתא בי מדרשא, ולא אמרה משמיה דר' יוחנן, שמע רבי יוחנן איקפד, עול לגביה רבי אמי ור' אסי, אמרו ליה: וכי לא כך היה מעשה בבית הכנסת של טבריא, בנגר שיש בראשו גלוסטרא שנחלקו בו רבי אלעזר ורבי יוסי, עד שקרעו ספר תורה בחמתן? קרעו ס"ד? אלא אימא: שנקרע ס"ת בחמתן, והיה שם רבי יוסי בן קיסמא, אמר: תמיה אני אם לא יהיה בית הכנסת זו עבודת כוכבים! וכן הוה.

הדר איקפד טפי, אמר, חברותא נמי, (האם הנכם רוצים לעשות את ר' אלעזר בן פדת שהוא תלמידי, לעשותו כחברי), עול לגביה ר' יעקב בר אידן, א"ל: **כאשר צוה ה' את משה עבדו כן צוה משה את יהושע וכן עשה יהושע לא הסיר דבר מכל אשר צוה ה' את משה, וכי על כל דבר שאמר יהושע היה אומר להם כך אמר לי משה? אלא יהושע יושב ודורש סתם, והכל יודעין שתורתו של משה היא**, אף ר' אלעזר תלמידך יושב ודורש סתם, והכל יודעין כי שלך היא. ע"כ,

לפי"ז יש לפרש, שלכן לא נזכר משה רבינו בהגדה, **שהכל יודעין שתורתו של משה היא**, וללמד לפייס כבן אידי,

דרך ב, שלא יהיה נראה כפגיעה במשה רבינו

עוד יש לבאר, עפ"י **הא דאיתא בגמרא** (יבמות דף צ"ו עמוד ב) במאמר המובא לעיל, ורבי יוחנן מ"ט קפיד כולי האי, דאמר רב יהודה אמר רב, מאי דכתיב אגורה באהלך עולמים, וכי אפשר לו לאדם לגור בשני עולמים? אלא אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, יהי רצון שיאמרו דבר שמועה מפי בעוה"ז; דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: **כל ת"ח שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה, שפתותיו דובבות בקבר**.

לפי זה יש לומר אם היו אומרים ההגדה בשם משה רבינו והיו שפתותיו דובבות, והוא לא זכה לזה למה כי יבאך אל ארץ זבת חלב ודבש וגו' ועבדת את העבודה הזאת של של פסח, הרי זה נראה כפגיעה במשה רבינו, שלא זכה לומר בעצמו, רק שפתותיו דובבות.

כתיב, (שמות ל"ב ל"א), וישב משה אל ה' ויאמר אנא חטא העם הזה חטאה גדלה ויעשו להם אלהי זהב, ועתה אם תשא חטאתם, ואם אין **מחני נא מספרך אשר כתבת**,

מבואר, כי מכל הטירחה שטרח משה רבינו ע"ה בהוציא הקב"ה את בני ישראל ממצרים, כאשר בא לבקש מאת השי"ת, על חטא העגל, לא הזכיר את כל הטירחה שטרח למען כלל ישראל, ובשכר זאת יכפר להם הקב"ה,

מסירות נפש של משה רבינו לכפרת מעשה העגל

אלא משה רבינו, מסר נפשו ביותר, ואמר, ואם אין, **מחני נא מספרך אשר כתבת**, כדאיתא בגמרא (סוטה י"ד א'), תחת אשר הערה למות נפשו - **שמסר עצמו למיתה**, שנאמר, (שמות ל"ב ל"ב) ואם אין מחני נא וגו';

וזה היה המסירות נפש הגדול ביותר, שאמר **מחני נא מספרך**, שלא יהיה מוזכר כלל בתורת ה', עם כל מה שעשה עבור בני ישראל,

לאות וזיכרון לכל הדורות למסי"נ זו קיימו אנשי כנסה"ג

מחני נא מספר ההגדה

לפי"ז יש לומר, כי אנשי כנסת הגדולה, רצו שייזכר בכל הדורות, ענין **מסירות הנפש** של משה רבינו למען כלל ישראל, שאמר, **"מחני נא מספרך"**, ולזכרון זה קיימו בו מחני נא בהגדה של פסח.

שוב שמעתי, (מהרב מייזעלס קאנאדא) כי ביאור זה נאמר ע"י **החפץ חיים**, ואני מחפש את המקור, וכתב לי הרב מייזעלס, כי הוא דבר ידוע ואינו זוכר המקור.

מסירות נפש של משה רבינו

(סוטה י"ד ע"א) תחת אשר הערה למות נפשו - **שמסר עצמו למיתה**, שנאמר, (שמות ל"ב ל"ב) ואם אין מחני נא וגו';

יש להבין איך מסר נפשו למיתה אם אמר מחני נא מספרך,

ורש"י פירש מספר התורה שכתבת,

והרמב"ן פירש מספרך הוא ספר החיים,

ולכאורה יקשה לרש"י מלשון הגמרא שלמד מפסוק זה שמסר נפשו למיתה

כתב הרבינו בחיי (שמות פרק לב פסוק לב) **מחני נא מספרך**. ע"ד **הפשט** הוא ספר התורה, ורצה לומר שלא יהיה נזכר בתורה ושלא תנתן על ידו. וע"ד **המדרש**: "מספרך", קללת חכם אפילו על תנאי היא באה, מנא לן ממה, שאמר "מחני", ואף על פי שנתכפר להם עון העגל, נמחה שמו מפרשת "ואתה תצוה" שלא נזכר שם שמו של משה כלל.

ואיתא בגמרא (שבת קכ"ט ע"ב), כתיב, (יחזקאל ט"ז ד'), **לא כרת שרך** (שלא נחתך הטבור) מכאן שחותכין הטבור בשבת, והיינו משום סכנה לתינוק שלא יחיה,

יש לבאר ולומר, דיחזקאל הנביא מבטיח לבניי ומולדותיך ביום הולדת אתך, לא כרת שרך, שאף פעם לא נתנתק מהשי"ת, גם אם במים לא רוחצת, והושלכת בגועל נפשך, עכ"ז לא כרת שרך, מהקב"ה לא נתנתק לעולם, כמ"ש בהמשך דבריו, וְאָבּוֹא בְּבְרִית אֲתָךְ נָאִם אֲדֹנָי יְדֹד, וְתִהְיֶי לִי, ולכן לא הזכיר הנביא בנמשל כי **כרת שרך**,

ואפשר לפרש שזה ע"י הברית מילה, שנתן רק לנו הקב"ה, שנהיה רק שלו,

יג, לבן ביקש לעקור את הכל ביאור פלא מהקדושת לוי והאמרי אמת

איתא בקדושת לוי (בראשית פרשת חיי שרה) ונבאר למה מתחלה רצו הקדושין ולבסוף לא רצו הקדושין. כי הם לבן ובתואל לרשעה נתכוונו, כפירוש רש"י (כד, נה) שרצו להרוג את אליעזר, ולמה רצו להרוג אותו, כי הם לא רצו שיצחק יהיה לו זרע, וקיימא לן (גיטין סד, א) כל השולח שליח לקדש את האשה, כל זמן שהשליח בדרך אסור בכל הנשים, שמא יקדש את הערוה. ולכך בתחלה רצו הקדושין, ואחר כך יהרגו את אליעזר, כדי שיצחק לא יהיה לו חס ושלום זרע, כי יהיה אסור בכל הנשים,

והקשה בזה כ"ק אדמו"ר בעל האמרי אמת זצ"ל

ולכאורה קשה הלא אברהם אבינו ע"ה השביע לאליעזר שלא יקח אשה כי אם ממשפחתו, אי"כ מספק היה יצחק נאסר רק בכל משפחת א"א, אבל יכול היה לקחת אשה מבנות הכנעני וכד' וג"כ היה לו זרע,

אמנם אין הכי נמי, וזה היתה כוונת לבן הארמי שלא תתקיים מחשבת אאע"ה ויוכרח לקחת אשה מזרע כנען הארור, וע"ז נאמר ארמי אובד אבי, עכ"ז האמרי אמת.

וכבר נתבאר בפרשת חיי שרה מדרשות הר"ן והכלי יקר, שאברהם אבינו לא רצה לקחת אשה מבנות הכנעני, משום שהיו בהם מידות מושחתות, ולכן לא רצה לקחתו, רק מבנות משפחתו שהיו עו"ע"ז והשקפה ניתנת לשינוי, וזה רצה לבן הארמי, לעשות כליה לעם ישראל שיקחו מבנות הכנעני, ויהיו להם מדות מושחתות,

יד, למה היו החכמים מסובים בבני ברק דייקא

יא, למה החסיר הנביא יחזקאל בהמשילו בני ישראל ביצ"מ לתינוק שנולד
כתיב (יחזקאל ט"ז)

(ד) **ומולדותיך ביום הולדת אתך**, לא כרת שרך, ובמים לא רחצת למשעי, והמלח לא המלחת, והחתל לא חתלת:

(ה) **לא חסה עליך עין**, לעשות לך אחת מאלה לחמלה עליך, ותשלכי אל פני השדה, בגעל נפשך ביום הולדת אתך:

(ו) **ואעבר עליך ואראך מתבוססת בדמך**, ואמר לך **בדמך חיי ואמר לך בדמך חיי**:

(ז) **רבבה כצמח השדה נתתך**, ותרבי ותגדלי ותבאי בעדי עדיים שדים נכנו ושערך צמח ואת ערם וערה:

(ח) **ואעבר עליך ואראך והנה עתך עת דדים**, ואפרש כנפי עליך, ואכסה ערותך, ואשבע לך, וְאָבּוֹא בְּבְרִית אֲתָךְ נָאִם אֲ-ד-נ-י יְדֹד, וְתִהְיֶי לִי:

(ט) **וארחצך במים**, ואשטף דמך מעליך, ואסכך בשמן:

(י) **ואלבישך רקמה**, ואנעלך תחש, ואחבשך בשש, ואכסך משי:

(יא) **ואעדך עדי**, ואתנה צמידים על ידך, ורביד על גרוךך:

(יב) **ואתן גזם על אפך**, ועגילים על אזניך, ועטרת תפארת בראשך:

(יג) **ותעדי זקב וכסף ומלבושך שש ומשי ורקמה**, סלת ודבש ושמן אכלת, ותיפי במאד מאד ותצלחי למלוכה:

(יד) **ויצא לך שם בגוים בפיך** כי כליל הוא בהדרי אשר שמתי עליך נאם אדני ידוד, ע"כ,

יב, הנביא מבטיח שלא נתנתק מהקב"ה לעולם

ויש להקשות, הנביא במשל שהמשיל את בני ישראל בעת צאתם ממצרים לתינוק שנולד, ואמר, כי, **לא נעשו לך אחת מאלה לחמלה עליך**, לא כרת שרך, ובמים לא רחצת למשעי, והמלח לא המלחת, והחתל לא חתלת, ותשלכי אל פני השדה, בגעל נפשך ביום הולדת אתך:

ובנמשל אומר הנביא (פסוק ט') **וארחצך במים**, ואשטף דמך מעליך, ואסכך בשמן, ולא אמר **כרת שרך**, כלומר שחתך הטבור,

מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא ורבי טרפון שהיו מסובין בבני ברק,

כתיב (משלי פרק כ"ב ט') "טוב עין הוא יבורך כי נתן מלחמו לדל",

פירוש, הנותן לעני בעין יפה יבורך מה' כי הלא נתן מלחמו לדל, (מצודת דוד)

ואפשר לפרש, שלא יתן האדם לנפשו, מחשבה, כי עיי' **שנתן מלחמו לדל**, עיי"כ ממעיט ממונו, אדרבה, מה שנתן מלחמו לדל מרבה את ממונו, וזהו, "הדל לא ימעייט" כלומר **שהדל** שהוא נתן לו מלחמו לא ימעייט לו את לחמו אדרבה הוא ירבה את לחמו.

מלח ממון חסר

איתא בגמרא (כתובות דף ס"ו עמוד ב'), מעשה ברבן יוחנן בן זכאי שהיה רוכב על החמור והיה יוצא מירושלים, והיו תלמידיו מהלכין אחריו. **ראה ריבה אחת** שהיתה מלקטת שעורים מבין גללי **בהמתן של ערביים**, כיון שראתה אותו נתעטפה בשערה ועמדה לפניו, אמרה לו, רבי, פרנסני, אמר לה, בתי, מי את, **אמרה לו, בת נקדימון בן גוריון אני**. אמר לה, בתי, ממון של בית אביך היכן הלך, אמרה לו, רבי, **לא כדן מתלין מתלא בירושלים** (לא כך משלו משל בירושלים, רש"י), "מלח ממון חסר" (כתב רש"י, הרוצה למלוח ממונו, כלומר, לגרום לו שיתקיים, יחסרנו לצדקה תמיד, וחסרונו זהו קיומו), ושל בית חמיד היכן הוא, אמרה לו, בא זה ואיבד את זה (לפי שנתערב בו, רש"י).

אמרה לו, רבי, זכור אתה כשחתמת על כתובתי, אמר להן לתלמידיו, זכור אני כשחתמתי על כתובתה של זו, והייתי קורא בה אלף אלפים דינרי זהב מבית אביה, חוץ משל חמיה.

בכה רבן יוחנן בן זכאי ואמר, אשריכם ישראל, בזמן שעושין רצונו של מקום - **אין כל אומה ולשון שולטת בהם**, ובזמן שאין עושין רצונו של מקום - מוסרין ביד **אומה שפלה**, ולא ביד אומה שפלה אלא ביד בהמתן של אומה שפלה.

ונקדימון בן גוריון לא עבד צדקה, והתניא, אמרו עליו על נקדימון בן גוריון, כשהיה יוצא מביתו לבית המדרש, כלי מילת היו מציעין תחתיו, ובאין עניים ומקפלין אותן מאחוריו,

איבעית אימא, לכבודו הוא דעבד.

ואיבעית אימא, כדבעי ליה למיעבד לא עבד (כלומר, לפי עושרו לא נתן מספיק), כדאמרי אינשי, "לפום גמלא שיחנא" (לפי כח הגמל יטעינוהו משא, רש"י). עיי"כ,

מבואר בזה המשל שאמרו בירושלים, **כי חסרון הממון לצדקה זה הוא קיומו**,

טעם להנחת מלח על השולחן

בני ברק היא ארץ זבת חלב ודבש

אפשר לומר, עפ"י הכתוב (שמות י"ג ה') והיה כי יביאך ה' אל ארץ הכנעני והחתי והאמרי והחוי והיבוסים אשר נשבע לאבתך לתת לך ארץ **זבת חלב ודבש**, ועבדת את **העבודה הזאת** בחדש הזה: ופרש"י **העבודה הזאת, של פסח**,

איתא בגמרא (כתובות קי"א ע"ב), רמי בר יחזקאל איקלע לבני ברק חזנהו להנהו עיזי, דקאכלן תותי תאיני, וקנטיף דובשא מתאיני, וחלבא טייף מנייהו, ומיערב בהדי הדדי, אמר, היינו **זבת חלב ודבש**, עיי"כ,

והתנאים הללו שרצו לקיים את **העבודה הזאת** של פסח, בארץ **זבת חלב ודבש**, דייקא, כמו שאמרה תורה, ולכן הלכו **בני ברק**, כאמרם ז"ל כי **בני ברק**, היינו **זבת חלב ודבש**.

טו, רמי בר יחזקאל איקלע לבני ברק ביאור בדרך הלצה

איתא בגמרא (כתובות קי"א ע"ב), רמי בר יחזקאל איקלע לבני ברק חזנהו להנהו עיזי, דקאכלן תותי תאיני, וקנטיף דובשא מתאיני, וחלבא טייף מנייהו, ומיערב בהדי הדדי, אמר, היינו **זבת חלב ודבש**, עיי"כ,

יש לפרש בדרך הלצה, כי חלב הנוטף מהעיזים מתערבב בדבש הנוטף מהתאנים, הוא רק במקום שלא מנקים את לכלוך הדבש שנטף מעץ התאנים.

טז, טעם שאין המנהג לטבול במלח בליל הסדר לדעת הרמ"א

איתא בשולחן ערוך (אורח חיים הלכות פסח סימן תעה), יטול ידיו ויברך על נטילת ידים, ויקח המצות כסדר שהניחם, הפרוסה בין שתי השלימות, ויאחזם בידו ויברך המוציא ועל אכילת מצה, ואחר כך יבצע מהשלימה העליונה ומהפרוסה, משתיהן ביחד, ויטבלם במלח. הגה, ואין המנהג לטבול במלח בלילה ראשונה

ביאור טעם להנחת מלח על השולחן ובליל הסדר אינו צריך

כתיב (שמות ל" ט"ו), "העשיר לא ירבה, והדל לא ימעייט",

מתי אתה מוסר עמו של אלקינו להריגה, שלח ליה, קוצים אני מכלה מן הכרם, שלח ליה, יבא בעל הכרם ויכלה את קוציו, ע"כ,

מנין ידע רבי אלעזר בן רשב"י לומר על מי שנרדם בארבע שעות של הבוקר שהוא גנב,

מבואר, שמי שגונב הסימן הוא, שהוא לא ישן, משום שהוא צריך לגנוב, ולכן **הסימן למי שלא ישן משום שהוא גונב,** ולכן נתנו לתינוקות בכדי שלא ישנו הרשו להם לגנוב אפיקומן.

יח, ביאור בהבדל שבין שאלת החכם לרשע

כתיב, (שמות י"ב כ"ו), "והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבדה הזאת לכם", ופרש"י (שמות י"ג ה'), בבן רשע הכתוב מדבר,

כתיב (דברים ו' כ') "כי ישאלך בנך מחר לאמר מה העדת והחקים והמשפטים אשר צוה ה' אלקינו אתכם", ופרש"י (שמות י"ג י"ד) הרי זאת שאלת בן חכם,

והקושיה ידועה, מה ההבדל בין שאלת הבן הרשע שאומר **לכם,** לבין שאלת הבן החכם שאומר **אתכם,**

ביאור האלשיך הק' בהבדל בין החכם לרשע

כתב האלשיך הקדוש, עפ"י דברי בעל ההגדה. אלו קרבנו לפני הר סיני, **ולא נתן לנו את התורה, דיינו,** וכי מה ערכו של עם ישראל ללא תורה,

מבאר האלשיך הק', הקירבה להר סיני, הביאתם לדרגה כה גבוהה, שיבינו משכלם את מצוות התורה.

וזו היתה שאלת החכם, מה העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה ה' אלוקינו אתכם, דייקא, פירוש, מדוע צריך לצוות אתכם הרי אתם יכולים משכלכם להבין את מצוות התורה. **משא"כ** הרשע שואל **מה העבודה הזאת,** לשם מה צריך בכלל את כל העבודה של המצוות.

והתשובה לבן החכם, בהמשך הפסוקים, (דברים ו') עבדים היינו וכו' ויצונו ה' אלוקינו וכו' **לטוב לנו כל הימים.** ויש הבדל אם מקיימים את המצוות מתוך צווי או מתוך הבנת השכל,

כי מצווה המקויימת מהבנת השכל, יכולה להשתנות עם הזמן, כגון מצוות הנעשות לזכר הגאולה, תעשינה כאשר עם ישראל נמצא בחירותו, אבל כאשר נמצאים בגלות אין השכל נותן לקיים מצוה שקשורה לגאולה,

משא"כ כאשר מקיימים מצווה מתוך צווי, אין שינוי ואין השתנות, ע"כ **דברי האלשיך הקדוש,**

איתא (שולחן ערוך הרב אורח חיים סימן קס"ז) נהגו להניח מלח על השולחן לפי שהשולחן דומה למזבח והאכילה כקרבן ונאמר על כל קרבנד תקריב מלח,

אפשר לומר, כי הנחת המלח על השולחן הוא כדי לזכור שלא לחשוש כי העני יחסר ממונד, אדרבה נתינה לעני תוסיף לממונד, כמו שאמרו "מלח ממון חסר", (ופירש רש"י הרוצה למלוח ממונו, כלומר, לגרום לו שיתקיים, יחסרנו לצדקה תמיד, וחסרונו זהו קיומו), **ולכן יש לתת מלח על השולחן.**

איתא בגמרא (בבא מציעא ק"ז ע"ב), "וברך את לחמדך זו פת במלח,

ומרומז בכתוב, לחמ"ך נוטריקון לחם מלח, (ועיין עוד במהרש"א ב"מ ק"ז ד"ה ועבדתם את ה')

בליל הסדר אין מניחין מלח לדעת הרמ"א

כתב הרב בשולחן ערוך (אורח חיים סימן קס"ז) נהגו להניח מלח על השולחן לפי שהשולחן דומה למזבח והאכילה כקרבן, ונאמר "על כל קרבנד תקריב מלח",

אפשר לומר, כי הנחת המלח על השולחן הוא כדי להזכיר ולומר לך שכאשר הנך יושב על השולחן עליך להכניס אורח עני, ושלא תחשוש כי העני יחסר ממונד, אדרבה העני יוסיף לך, כמו שאמרו "מלח ממון חסר", (כתב רש"י הרוצה למלוח ממונו, כלומר, לגרום לו שיתקיים, יחסרנו לצדקה תמיד, וחסרונו זהו קיומו),

עפ"י מה שביארנו, כי נתינת מלח על השולחן הוא כדי לזרז להביא עני אל השולחן, ולא יחסר לו ע"כ, **י"ל כי לפיכך אין צריך בליל הסדר מלח משום שכבר אמר כל דכפין ייתי ויכול.**

יז, גניבת האפיקומן שלא יישנו התינוקות

איתא בגמרא (בבא מציעא דף פג עמוד ב), רבי אלעזר ברבי שמעון אשכח להווא פרהגונא, (ממונה של המלך) דקא תפיס גנבי, אמר ליה, היכי יכלת להו, (מנין לך מי הוא גנב) דלמא שקלת צדיקי ושבקת רשיעי, אמר ליה, ומאי אעביד, הרמנא דמלכא הוא, אמר, תא אגמרך היכי תעביד, (בא אלמדך איך תדע) עול בארבע שעי לחנותא, כי חזית איניש דקא שתי חמרא וקא נקיט כסא בידיה וקא מנמנס שאול עילויה, אי צורבא מרבנן הוא, ונייס אקדומי קדים לגרסיה, אי פועל הוא, קדים קא עביד עבידתיה, ואי עבידתיה בליליא, רדודי רדיד,

ואי לא - גנבא הוא, ותפסיה. אישתמע מילתא בי מלכא, אמרו, קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרונקא. אתיוה לרבי אלעזר ברבי שמעון, וקא תפיס גנבי ואזיל, שלח ליה רבי יהושע בן קרחה, חומץ בן יין, עד

אחד מחבירו, ולכן יש לזכור גם שיפטר מתוך דבר הלכה.

יט, ביאור לתשובת החכם מהמשנה ותשובת שאר הבנים מהתורה ע"ד האלשיך הק'

יש לשאול, בדברי תשובה לבן החכם,

א. אצל כל הבנים התשובה היא **מלשון הפסוקים**, ומדוע, התשובה לבן החכם אינה מלשון הפסוק רק **מלשון המשנה אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן**,

ב. **עצם דין המשנה קשה**, בקרבן פסח נאמר, כי אין לאכול אחר בשר הקרבן, כדי שישאר טעם הקרבן, ולכן אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, אבל היום שאנו אוכלים **מצה**, שנאפית בלחם עוני, ללא כל **טעם**, אי"כ איזה **טעם** נשאר, שיש להשאירו, שאסרו לאכול שום אכילה לאחר המצה,

ביאור הדבר ע"ד דברי האלשיך הק'

ויש לומר, כי על פי דבריו של האלשיך הק' הנ"ל, מובן הדבר כמין חומר, למה אמרו התשובה לחכם מדין **המשנה** ולא מן **הפסוקים**,

ללמד בא, כי יש לקיים המצוות מחמת **צווי השי"ת**, ולא בגלל **טעם** הדבר מתוך הבנה, וזאת אנו למידים מדין המשנה, שמצה אע"פ שאין בה **טעם**, צריך להשאיר ה**טעם**, של ללא **טעם**. ומכאן שצריך לקיים המצוות ללא **טעם** המצווה, אלא מחמת **צווי השי"ת**.

כ, ואף אתה אמור לו נראה כמיותר

חכם מה הוא אומר. מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה ה' אלקינו אתכם. **ואף אתה אמור לו כהלכות הפסח**, אין **מפטירין** אחר הפסח אפיקומן,

יש לשאול, מהו הלשון **ואף אתה אמור לו כהלכות הפסח**, היה צ"ל, **אמור לו** אין מפטירין וכו', הלשון **ואף אתה נראה כתוספת**, אי"כ נשאלת השאלה, מה בא להוסיף, מלבד התשובה לשאלה,

ויש לומר, כי מלבד מה שיש לענות לחכם על שאלתו, אמר בעל ההגדה דבר נוסף, מכיוון שמדובר **בחבורה**, ולאחר האכילה **נפטירין** האחד מחבירו, **והנפטר מחבירו אל יפטר ממנו אלא מתוך דבר הלכה**,

לפיכך בא לומר, **ואף אתה אמור לו כהלכות הפסח**, כלומר, אמור לו הלכה מהלכות פסח, משום הנפטר מחבירו וכו'

משום שאין מפטירין, והוא מלשון **הנפטר** מחבירו, וכאשר מסיימים את אכילת הפסח בחבורה, נפטרים

כא, שמחים בבנין עירך, הוא כבר מעתה, או לעת"ל לכשיבנה בב"א

איתא בגמרא (פסחים קט"ז ע"ב) רבי טרפון אומר, אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים, ולא היה חותם,

רבי עקיבא אומר, כן ה' אלקינו ואלקי אבותינו יגיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום, **שמחים בבנין עירך**, וששים בעבודתך, **ונאכל שם מן הפסחים** ומן הזבחים כו' עד ברוך אתה ה' גאל ישראל, ע"כ,

יש לדייק במה שאמר שמחים בלשון הוה ונאכל בלשון עתיד

יש לדייק בדבריו של רבי עקיבא, שאמר, **שמחים בבנין עירך בלשון הוה**, ולא אמר בלשון **עתיד**, **ונשמח בבנין עירך**, ובהמשך אמר בלשון **עתיד ונאכל שם**, הוי אומר כי שמחים בבנין עירך הוא גם עתה בזה"ז, רק **ונאכל שם** יהיה **לעתיד לבוא**, בב"א כ"י.

יש לברר מתי יש לשמוח בבנין הבית כבר או לעת"ל

יש להבין, כאשר אנו אומרים **שמחים בבנין עירך**, האם הכוונה, שנשמח כאשר יבנה

המקדש בב"א, או שיש לנו לשמוח כבר היום, בתקווה ובאמונה שיבנה המקדש במהרה,

התשובה בדברי רבי עקיבא עצמו

אנו מוצאים את התשובה לשאלה, בדברי רבי עקיבא עצמו, מתי עלינו לשמוח בבנין בית המקדש, רק לכשיבנה המקדש, או שיש לשמוח כבר עכשיו,

איתא בגמרא (מכות כ"ד ע"א), וכבר היה ר"ג ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי **עקיבא** מהלכין בדרך, והיו עולין לירושלים, כיון שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם, כיון שהגיעו להר הבית, ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים, התחילו הן בוכין ור"ע **מצחק**, אמרו לו מפני מה אתה מצחק, אמר להם מפני מה אתם בוכים, אמרו לו, מקום שכתוב בו והזר הקרב יומת, ועכשיו שועלים הלכו בו ולא נבכה,

אמר להן לכך אני מצחק, דכתיב ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריה בן יברכיהו, וכי מה ענין אוריה אצל זכריה, אוריה במקדש ראשון וזכריה במקדש שני, אלא תלה הכתוב נבואתו של

פרפראות פאר

זכריה בנבואתו של אוריה, באוריה כתיב, לכן בגללכם ציון שדה תחרש וגו', בזכריה כתיב עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלם ואיש משענתו בידו,

עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה, עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת, בלשון הזה אמרו לו, **עקיבא ניחמתנו עקיבא ניחמתנו**,

מבואר בדבריו של רבי עקיבא, כשאמר **שמחים בבנין עירך**, שיש לשמוח כבר עתה על הגאולה העתידה בב"א.

ביאור הכתוב ואיש משענתו בידו

ויש לכוין עוד בדבריו של רבי עקיבא, שהביא הפסוק בזכריה, המסיים **ואיש משענתו בידו**, ואפשר לומר שהכוונה, לאכילת קרבן פסח, ששם נאמר ואכלתם אותו וכו' **ומקלכם ביזכם**, וזהו ואיש משענתו בידו, וזהו **מקלכם ביזכם**,

כב, טעם נאה לאכילת ביצה אחר ברכת הגאולה

איתא, (שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תעו סעיף ב בהגה), נוהגים בקצת מקומות לאכול בסעודה ביצים, זכר לאבלות, ונראה לי הטעם משום שליל תשעה באב נקבע בליל פסח, ועוד זכר לחורבן שהיו מקריבין קרבן פסח. עכ"ל

יש להבין למה בליל הסדר יש לזכור תשעה באב וחורבן הבית,

עפ"י הנאמר שיש לשמוח כבר עכשיו בבנין ביהמ"ק שיבב"א, אנו באים לומר, עכשיו לאחר שאמרנו שאנו **שמחים בבנין עירך כבר עתה בדרך רבי עקיבא**, ואעפ"י שאנחנו עדיין באבלות על חורבן הבית עכ"ז אנו שמחים על העתיד.

כג, כל שלא אמר שלשה דברים אלו לא יצא ידי חובתו ביאור הצ"ח

איתא בגמרא (פסחים קט"ז ע"ב) א"ר גמליאל כל שלא אמר שלשה אמר ג' **דברים אלו בפסח פסח מצה ומרור לא יצא ידי חובתו**

כתב הצ"ח (פסחים דף קטז עמוד ב מובא בחידושי הגאונים שבעין יעקב אות נד'), ועל דקדוקו של המהרש"א נראה לי לדקדק עוד במה שאמר לא יצא ידי חובתו, ומה היה חסר באמרו סתם לא יצא, וכמו שאמרו [ברכות ט"ו ע"א] הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו לא יצא, ומה כיון באמרו ידי חובתו.

פסח שש"פ תשפ"ד

ונראה משום דנגזר על אבותינו עינוי ועבודה ארבע מאות שנה, והם לא היו במצרים רק רד"ו שנה,

אך בישוב הדבר נחלקו המדרשים, יש מהם דורשים כי קושי השעבוד השלים ובזמנו יצאו, ויש שדרשו שעבור זה נתחדשו ארבע גליות שאנחנו עתה בגלות הרביעי, וכל זה להשלים גלות מצרים, אך אז היה קושי השעבוד, ועתה נהפוך הוא שאריכת הזמן משלים קושי השעבוד.

והנה יש להוכיח שקושי השעבוד במצרים הוא השלים ובזמן האמיתי יצאנו, דהנה סדר

הפסח **מצה ואח"כ מרור**, וכיון שמצה רומז לגאולה ומרור רומז לשעבוד, היה להקדים מרור למצה שהרי השעבוד קדים לגאולה, אבל באמת אדרבה המרור הוא הגאולה האמיתית, שע"י שמררו חייהם נשלם הזמן. וזהו כוונת ר"ג כל שלא אמר ג' דברים הללו, דהיינו לפרש טעמם,

לא יצא ידי חובתו, דאיכא למימר שיצא קודם זמן ועדיין אנו חייבין להשתעבד, ולא יצא ידי חובת הגלות, אבל ע"י פירוש הטעמים, ואז קשיא למה מרור אחר מצה, וצ"ל כנ"ל, ואם כן בזמן יצאו והיתה גאולה אמיתית.

כד, אמירת טל ביום ראשון של פסח משום ביטול עבודה זרה

איתא בגמרא (פסחים דף קטז עמוד א) **מתחיל בגנות ומסיים בשבח, מאי בגנות**, רב אמר, מתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו.

בקריאה בראשון של פסח משכו וקחו

כתיב (שמות י"ב כ"ב) "משכו וקחו לכם", ודרשינן משכו ידיכם מעבודה זרה,

איתא במדרש (רבה, בראשית פרשה ל"ט פסקה ח'), **לך לך, לך טל ילדותך**, לפי שהיה אבינו אברהם מתפחד ואומר, תאמר שיש בידי עוון, שהייתי עובד **עבודת כוכבים** כל השנים הללו, א"ל הקב"ה, **לך טל ילדותך**, מה **טל** זה פורח אף עונותיך פורחים, ע"כ, ואין לך לחשוש אפילו מספק עבודה זרה,

לפי"ז אפשר לומר, דלפי שמזכירין עבודה זרה שהיו עובדים בתחילה **בהגדה של פסח, ובקריאת התורה**, לפיכך, אחרי קריאת התורה, באים להזכיר "טל", לומר כי עונותיו של אברהם אבינו היו פורחים כטל,

כה, טל זכרו גבורות מוסיפים

פרפראות פאר

יש לבאר הפיוט, "טל זכרו גבורות מוסיפים" לפי שהטל מוכיח על ביטול עבודה זרה, לפיכך מוסיף כח וגבורה למעלה,

כו, באיזה סברא חולקים חכמים
וראבי"ע ביאור המהר"ל

איתא בגמרא (ברכות י"ב ע"ב), חכמים אומרים מזכירין יציאת מצרים בימים, ר' אלעזר בן עזריה אומר מזכירים יציאת מצרים גם בלילות.

המהר"ל, בגבורות ה' (פרק נ"ג, באמצע ד"ה עד שדרשה בן זומא) מסביר הסברא במה חולקים חכמים וראבי"ע, ואלו דברי המהר"ל,

ויראה דבסברא פליגי, כי כאשר ראינו בגאולת יציאת מצרים שהיה בלילה, וביום,

בלילה, שבו הכה הקדוש ברוך הוא בכורי מצרים, ואמר להם פרעה לצאת, וכאן היה התחלת

היציאה, וזה היה האמצעי להגיע אל הגאולה, וביום היתה לגמרי, שהרי ביום היו יוצאים ולא בלילה,

ולפיכך סבר רבי אלעזר, כי יש להזכיר יציאת מצרים בלילה, מצד עצם המכה שבאה בלילה דוקא וזה היה האמצעי, וגם ביום שהיציאה היתה ביום, וזו היתה המטרה, ולכך ראוי להזכיר גם ביום וגם בלילה,

אמנם חכמים סבירי להו, אף על גב שהמכה היתה בלילה, יש להזכיר ביום דוקא כי זה עיקר הגאולה שהיה ביום, ומחמת זאת הגאולה שיצאו ביום היתה המכה בלילה, והמכה היתה רק האמצעי להגיע לגאולה, אם כן נמשך הכל אל היציאה ביום. עכ"ד המהר"ל,

מבואר בדברי המהר"ל, כי חכמים אומרים שיש לקיים המטרה, וראבי"ע סבר שיש לקיים גם האמצעי.

שביעי של פסח
כו, הצדיק אבד אלו התשעים חמורים
שאיבד משה רבינו

כתיב (שמות י"ג י"ט), "ויקח משה את עצמות יוסף עמו",

כתיב (משלי י"ח) "חכם לב יקח מצות",

כתיב (ישעיה נ"ז א') "הצדיק אבד, ואין איש שם על לב",

משה רבינו נקרא חכם לב

איתא בגמרא (סוטה י"ג ע"א), תנו רבנן, בא וראה כמה חביבות מצות על משה רבינו, שכל ישראל כולן

פסח שש"פ תשפ"ד

נתעסקו בביזה, והוא נתעסק במצות, שנאמר (משלי י"ח) חכם לב יקח מצות, ע"כ,

תשעים חמורים כנגד משה רבינו שהיה צדיק

איתא בגמרא (בכורות ה' ע"ב), אמר ר' חנינא, שאלתי את ר' אליעזר, מה נשתנו פטרי חמורים, (להיפדות, כמ"ש כל פטר חמור תפדה וגו') מפטרי סוסים וגמלים, א"ל גזירת הכתוב היא,

ועוד שסייעו ישראל בשעת יציאתם ממצרים, שאין לך כל אחד ואחד מישראל שלא היו עמו תשעים חמורים לובים טעונים מכספה וזהבה של מצרים, ע"כ,

כתב בעל מגלה עמוקות, הטעם, שלכל אחד מישראל היו "תשעים" חמורים, משום שרכוש גדול היה כנגד משה, שהיה צדיק, לכן היה צדיק (תשעים) חמורים, (מובא בעיון יעקב בכורות ה' ע"ב)

ביאור הכתוב הצדיק אבד ואין איש שם על לב

לפי"ז ניתן לבאר את הכתוב, (ישעיה נ"ז א') "הצדיק אבד, ואין איש שם על לב", שמרמז על משה רבינו ע"ה, שנקרא חכם לב, משום שכולן נתעסקו בשעת יציאת מצרים עם התשעים חמורים, ומשה רבינו נתעסק בעצמות יוסף, כדאיתא בגמרא, א"כ משה רבינו איבד את הצדיק חמורים, וזה הרמז,

"הצדיק אבד" "ואין איש שם על לב", שאף איש לא בא ליקח מצוות ולהיקרא חכם לב, וזהו הרמז בפסוק, "הצדיק אבד, ואין איש שם על לב".

כח, גילוי שכינה הגדול ביותר היה
בקריעת ים סוף

כתיב (ישעיה י"א ט'), כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים,

איתא במכילתא (פרשת שירה פ' ג') ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל וכל שאר הנביאים,

בקריעת ים סוף היה גילוי שכינה הגדול ביותר, וכשרצה הנביא ישעיה לומר כי מלאה הארץ דעה את ה', פירוש שיהיה גילוי שכינה הגדול ביותר וכולם יידעו את ה', השווה זאת לקריעת ים סוף שאז היה גילוי שכינה הגדול ביותר כדלעיל,

כמים לים מכסים הוא בזמן קריעת ים סוף

וזה היה בקריעת ים סוף שהיה הים מגולה ואח"כ נתכסה, וזהו פירוש הפסוק כי יגיעו לדרגה של ומלאה הארץ דעה את ה' כמו שהיה בזמן שהמים לים מכסים. שזהו קריעת ים סוף.

עשה ה' במצרים וייראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו",

וקשה, כי למה יאמינו בו יותר בקריעת ים סוף, ממה שהאמינו בו בכל האותות שעשה במצרים, שכלם היו יוצאים מטבעו של עולם ומנהגו,

קושיא ב'

לאחר שאמר, (שמות ג' ט"ז) "לך ואספת את זקני ישראל ואמרת אליהם, פקוד פקדתי אתכם וגוי ואומר אעלה אתכם מעני מצרים אל ארץ זבת חלב ודבש",

מאי טעמא לגנוב דעתו של פרעה כלל, שיאמרו לו אלקי העברים נקרא עלינו נלכה נא דרך שלשת ימים. והנה זה דרך העבדים שאין ידם תקיפה שרוצים לברוח ומתנכלים על אדוניהם לברוח, ולמה משה ואהרן שהיו שלוחי ה' לא יאמרו אל פרעה ביד רמה שהגיע קצם של ישראל ליגאל, ושלא ישתעבד בהם עוד, היד ה' תקצר מהכניע לבו של פרעה להודות הדבר, גם כי יאמרו אליו בפירוש, הלא אם לא יספיקו בזה עשר מכות שהביא עליו, יוסיף עוד עליהם כהנה.

וזה באמת ענין, שראוי שישתפקו בו ישראל בשליחותו של משה, ואע"פ שהאמינו בו במשה בתחלה על פי האותות כמו שאמר, (שמות ד' ל'), ויאמן העם, היה להם להסתפק, אם הוא שליח ה' יתברך כמו שאמרנו, למה ירא מהגיד לפרעה הדבר כמו שהוא,

קושיא ג'

למה לא אמר משה לפרעה תן לנו שכרנו שנשתעבדתם בנו, באמרו (י"א ב'), "דבר נא באזני העם וישאלו". וזה באמת יראה ענין זר מתמיה מאד,

שאע"פ שאנשי מצרים היו חייבים להם שכרן, שנשתעבדו בהם, כמו שאמרו בסנהדרין (צ"א ע"א), ולא היו ראויים לבא עליהם בעקבה ובדרכים של אנשי רמיה, שאפילו לא היתה ידם תקיפה וחזקה עליהם לא היה ראוי לעשות כן, וכל שכן אחר שיד ה' יתברך תקיפה וחזקה עליהם, למה הוצרכו לעשות כן,

כי אם לומר להם תנו לנו שכרנו שנשתעבדתם בנו כך וכך ממון, והרי אמרו חכמינו ז"ל (בבא קמא כ"ז ע"ב) אל תכנס לחצר חברך ליטול את שלך שלא ברשות שלא תראה עליו כגנב, אלא שבור את שניו ואמור לו שלי אני נוטל.

וכל אלו הדברים מתמיהין בעצמם וראוי שיפול ספק מצדן לישראל בנבואתו של משה.

כט, במקום אחד נאמר כי בקי"ס קיבלו אמונה ובמק"א אומר שקיבלו יראה

בבקעך ים סוף עמך ראו. היד הגדולה וייראו, (שיר היחוד ליום השבת, אז ביום השביעי נחת).

מבואר, שבקרי"ס קיבלו יראה כמ"ש וייראו, **וקשה** מהא דאומרים בתפילת ערבית המעביר בניו בין גזרי ים סוף. את רודפיהם ואת שונאיהם בתהומות טבע. **וראו בניו גבורתו. שבחו והודו לשמו**,

ומבואר **דשבחו והודו לשמו** הוא מתוך **אהבה**, א"כ מה קיבלו ישראל כשראו קריעת ים סוף **אהבה או יראה**,

ויש ליישב, ד**אהבה** היא כידוע דרגה גבוהה יותר **מיראה**, ולכן,

עמך שהם פשוטי העם, שהם בדרגה הנמוכה שעדיין אין להם **יראה** הם קיבלו **יראה**. כמ"ש **עמך ראו וייראו**,

אבל **בניו**, שהם בדרגה הגבוהה יותר, שבודאי יש להם כבר **יראה**, הם קבלו **אהבה**, כמ"ש, **וראו בניו גבורתו שבחו והודו לשמו**.

מבואר, כי בקי"ס היה מי שקיבל **יראה**, והיה מי שקיבל **אהבה**, ולא קשה מידי.

ל, יסוד היסודות לדרך האמונה, מצאנו בדרשות הר"ן,

בספר דרשות הר"ן, סוף הדרוש האחד עשר, כתב הר"ן,

מצינו, בכל מה שאמר הקב"ה למשה רבינו, ומשה רבינו אמר לבניו ולפרעה, ישנם דברים הנראים אינם מובנים, ומדייק הר"ן כמה שאלות שיש לשאול,

ג' הקושיות שהקשה הר"ן טרם ביאורו

קושיא א'

למה יאמינו יותר בקריעת ים סוף, ממה שהאמינו בכל האותות,

כתיב (שמות ד' ל'), "וידבר אהרן את כל הדברים אשר דבר ה' אל משה ויעש האתת לעיני העם, ויאמן העם וישמעו כי פקד ה' את בני ישראל וכי ראה את ענים ויקדו וישתחוו, ולאחר קרי"ס כתיב (י"ד ל"א) "וירא ישראל את היד הגדלה אשר

וכונת כל אלו הדברים היתה נעלמת מישראל ואולי גם ממשה,

לא, ביאורו הצח של הר"ן בהתיר הקושיות הנ"ל

כאן בא הר"ן לבאר בדרך נפלא מה נתגלה לישראל בקי"ס שלא נתגלה להם קודם

ולסבת כל זה, היה ראוי שיסתפקו ישראל בשליחותו של משה, אע"פ שהאמינו בו בתחלה. והוא שרמז ואמר, וירא ישראל את היד הגדולה וגוי. כלומר, אז הכירו שכל מה שהיו מופלאים ממנו תחלה ומסתפקים בו,

לא היה רק לסבב שמצריים עצמם יכנסו בים, ולזאת הסבה בעצמה הוא שכתוב בקריעת ים סוף: ויולך ה' את הים ברוח קדים עזה כל הלילה וגוי, ואין ספק כי הרוח הזה לא היה מספיק לקרוע את הים, אבל רצה השי"ת להטעות פרעה שיחשוב שהפעל ההוא היה טבעי לא נס, שאלולי היה חושב כן לא היה רודף אחריהם, ואין להפליא, איך היה מדרכי ה' ית' להטעותו בזה, שהוא הטעהו ביותר מזה, כשצוה שיחנו ישראל לפני פי החירות כדי שיאמרו יראתם תבעה עלבונם כמו שאמרו רז"ל והנה הותרו בזה ספקות רבות שראוי לכל משכיל שיספקו.

המסקנא שמסיק הר"ן מכל מה שביאר כי ראוי שנהיה סכלים יותר בגאולה עתידה.

והעולה מכל מה שכתבנו הוא, שמתחלה האמינו ישראל במשה על פי האותות, ומה שכתב בקריעת ים סוף, ויאמינו בה' ובמשה עבדו, הוא מה שהותרו מהם הספקות, ונתבררו להם המבוכות שנפלו באמצע, כי ישרים דרכי ה' נשגבים מאד, אשר אם יאמר החכם לדעת לא יוכל למצוא.

והנה אנו רואים בגאולה זו של מצרים שבאותה עת בעצמו שהיתה הגאולה ממשמשת ובאה, היו רואים עצמם נגאלים, ועם כל זה היו רואים פעלים ומעשים שהם סבת גאולתם, ואעפ"כ היו נלאים לעמוד על סבתם עד שגלה ה' ית' ענינם.

כל שכן אנחנו שראוי שנהיה סכלים יותר בגאולה עתידה. מפני זה כתב הרמב"ם ז"ל. שלא יודעו הדברים ההם איך יהיו עד שיהיו, עכ"ל הר"ן.

להערות הארות ולקבלת העלון
ניתן לפנות אל

"מכון פאר" רחוב חזון איש 2 בני ברק
פקס 03-6161555 נייד 0527-616166
מייל y0527616166@gmail.com

אבל היתר אלו שני הקשרים הוא דבר אחד, שמדרכי ה' ית' הוא להביא עצות מרחוק להפיל שונאתו בדינו ולקחת נקמתו מהם, כמו שאמר הנביא (ישעיהו כ"ה א'), "ה' אלקי אתה ארוממך אודה שמך כי עשית פלא עצות מרחוק אמונה אומן כי שמת מעיר לגל" וגוי

רצה לומר שה' מביא עצות מרחוק להנקם מצריו להביא פלאיו על הדרך שהוא רוצה. וה' יתברך כוון ורצה לדון כל המצריים בדבר אשר זדו על ישראל, כמאמר יתרו (שמות י"ח י"א), עתה ידעתי כי גדול ה' וגוי, ורצה להביאם בענין שהם בעצמם בבחירתם יכנסו במים וימותו שמה.

ואלו הודיע משה לפרעה, הענין בתחלה, שהגיע קצם להגאל, אין ספק שהיה מסכים בכך מתוקף המכות, ולא היה רודף אחריהם עוד, כי למה ירדפם, אחרי שבעודם ברשותו פטרם ושלחם מאתו,

לכן לא רצה הש"י שיאמר משה לפרעה הענין כאשר הוא, אבל שיאמר שהם הולכים לזבוח דרך שלשת ימים, שכאשר יגידו לו אחר כך "כי ברח העם" יחשוב פרעה מה שחשב, והוא שחשב באמת,

וכן היה ראוי אליו לחשוב, שכל מה שעשה משה רבינו עליו השלום לא בא מאת הש"י אבל נעשה בעקבה וברמיה, כי לולא כן למה יגנוב לבבו לאמר שאינם הולכים רק לזבוח.

ולזאת הסבה עצמה, צוה, "וישאלו איש מאת רעהו". שעם היות שממונם היה מותר להם ויכולין לקחתו ביד רמה, צוה שיבאו בעקבה, שאע"פ שיראה זה לישראל דבר זר,

וזה אמרו. דבר נא באזני העם, ואין נא אלא לשון בקשה, והוא כאמרו ידעתי שהם אנשי חיל שלא יחפצו במרמות ותוך, עם כל זה תחלה פניהם בשמי שיעשו ככה ולא ישאלו למה. וכאשר הוגד למלך מצרים ולעמו, שישראל בורחים אין ספק שחשדום

כאנשי דמים ומרמה. שאם לא כן למה יתנכלו אליהם בדברים האלה, וכל זה הגיעם בלי ספק לרדפם. שאלו אמר משה תחלה שישלחם ולא ירדפם עוד, ושיתנו להם שכרם גם כן, אין ספק שאחרי היות כן לא היו זזים ממקומם.